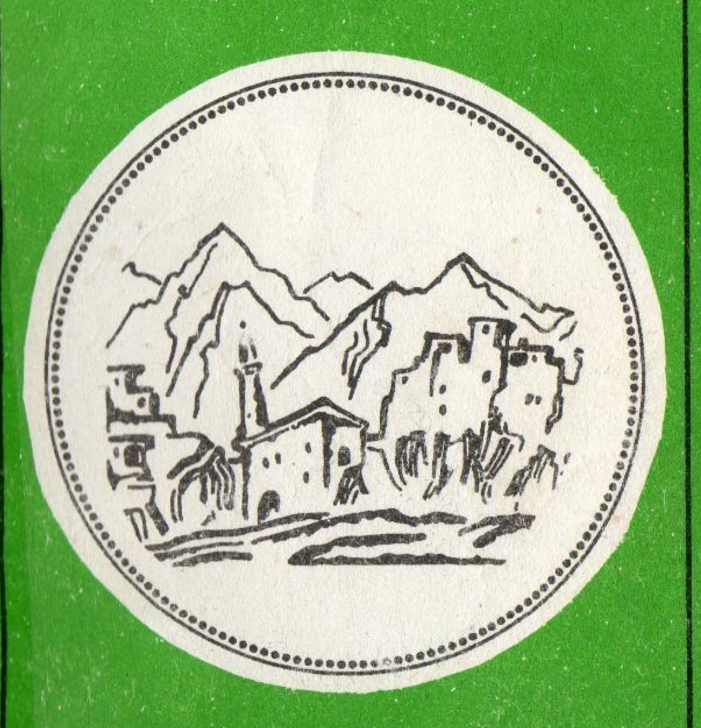
Г. ОМАРОВ

Че Агъул

Г. ОМАРОВ

Моей дочери
на память
(signature)

ЧЕ АГЪУЛ

Дагестанское книжное издательство
Махачкала 1997

ББК 84 Агул.

О—38 **Омаров Габибуллах.**
Че Агъул — Махачкала: Даг. кн. изд-во,
1997 — 56 с.

О $\frac{4702310000-22}{М\ 123-97}$

ISBN 5-297-00569-8

СЛОВО ОБ АВТОРЕ

Автора этой небольшой поэтической книги я знаю давно. Он сельский учитель, от души любит свою профессию и все силы отдает детям, школе. Габибуллах Омаров преподает историю. Он глубоко верит в то, что только знание истории отечества, воспитание подрастающего поколения в духе уважения и любви к жизни, прожитой нашими отцами, дедами и прадедами, избавят современное общество от бездуховности и манкуртизма. «Если ты выстрелишь в прошлое из пистолета, будущее выстрелит в тебя из пушки»,— эти слова из книги своего любимого поэта Расула Гамзатова. Габибуллах часто повторяет на уроках истории.

Помимо истории отечества, есть у Габибуллаха Омарова ещё одна любовь. Он всегда увлекался поэзией, однако почему-то долгое время скрывал, что сам пишет стихи на родном агульском языке. И только опробовав свои сочинения в кругу знакомых и близких земляков, т. е. в родной языковой стихии, он решился на издание книги.

Учитывая, что агульский народ до недавнего времени относился к числу бесписьменных и изданием книг не избалован, мы, естественно, с радостью встречаем создание любого литературного произведения на агульском языке, порой снисходительно относясь к его художественным достоинствам. Литература агулов ещё на стадии своего формирования, успешно развиваться она может только при помощи и поддержке со стороны государства, при наличии целостной и серьезной программы по развитию малочисленных народностей Дагестана.

Стихи Габибуллаха Омарова вобрали в себя мировоззрение и поэтические мироощущения агулов. Сам автор — уроженец высокогорного села Бедюх. Он с восторгом пишет о своей родине, где самые чистые родники, самое голубое небо и самые красивые девушки. Стихи Габибуллаха подкупают своей искренностью, задушевностью и песенностью. Его герои — это люди простые и трудолюбивые, открытые и надежные, те, которых называют солью земли.

Уверен, что книга Габибуллаха Омарова будет хорошим подарком не только автору, но и его замечательным землякам.

Ю. К. БИГАЕВ,
Кандидат педагогических наук, заслуженный работник культуры Дагестана.

ВАТАН

АгъучI яр дуст сувал сарин
Хъадурфас хьин дерейс дарин
Шагьвар киркьвай ширин-ширин
Ватаникес гъургъвас хьин хье

Хьиттар лавей гъушуна ун
Агвас кандиа зас Сарфун
ГIууланара илггва кехун
Ватаникес гъургъас хьин хье

Гьархьуна а дерейи диф
Кулакилас хьуна загIиф
КедиркIва акьучи таIриф
Ватаникес гъургъвас хьин хье

Гъузуна дагьарин канчал
Кидавай йиркIурак хиял
Фиштинф ийчи хье агIвал — гIал
Ватаникес гъургъас хьин хье.

Адайчира бахча бустан
Ширин эхи дадан ватан
Гьучагъай хье авал заман
Ватаникес гъургъвас хьин хье

Ругъу хьеттар дава девлет
Мал-къарайххъас дивай зегьмет
Арай ае зурба гIурмет
Ватаникес гъургъвас хьин хье

Гъазе чIирар, хъуIхъве туквар
Алихьас гIайиф вей лакар
Къакъи давайде гьич са кар
Ватаникес гъургъвас хьин хье.

АГЪУЛАР

Хье девлетар, ругъу хьеттин булахар,
Ун лихьуде лецIун дарин чайлахар,
Агъзур журан туквар ахъу къурухар,
Хъадурфас шаб Агъуларин суварис.

Припев:

Ай агулар,
ХIурари гьурмат ае.
Ай агъулар,
Хула баракат ае.

Хъудайчира чиппихъ я багъ, я бустан,
Зегьмет дивас кане халкьи кьасустан.
Бина хьунде чиппин гьава Дагъустан,
ХIулашуй ухь агъуларин хIурарис.

Припев:

Игитар а са кардигьас дагучIа,
Шибар фи э туквар суман агъучIа.
Сифте салам ицIай рагъу фагъучIа,
Икрам акьай гьава суван кIиларис.

Припев:

Хъаеттари укьуб, гьузуб, маIрифат.
Гурлу мажлис, шадвел фи э зарафат.
Къабул даркьа сараттин я фурс тугьмат,
Шаб ес кьимат жегьиларин курарис.

Припев:

АГЪУЛАРИН РУШ

Булахин кIилил
Фас хьефи сафил
Дахьас вун гьафил
Агъуларин руш

Абур такабур
Амихьа хатур
Хъаеф э сабур
Агъуларин руш.

ГIалашуй Вас зун
Даккан маркьа вун
Давахи азгъун
Агъуларин руш.

АтIдусрай вас рагъ,
Вуни час чирагъ
Хъачархьунде багъ
Агъуларин руш.

Алчархье жагьил
УхIас э къайил
Лихьуна гъилил
Агъуларин руш.

Кей хьурай вун бахт
Ижеф хьурай вахт
Хъадуьхьуьф э тахт
Агъуларин руш.

Ве эркен намус
Фадавахи фурс
Эхи зеф кьасус
Агъуларин руш.

Алчатаста чIал
Валлагь зун ли вал
ЯгIая зас ве гIал
Агъуларин руш.

Намусин аслан
Къисмати гьанан
Тук ахъу бустан,
Агъуларин руш.

АГЪУЛАРИН АIДАТАР

Четинфи хи хье ватанин тIабигIат
Якьу багв рукъкъунде дагьарар, гъванар.
Шаб атас хьин насиларис насиаIт,
ЯгIар хьурай хье халкьдихъ хъаеф гьунар.

Къьуьрди уюнар э хьехъай аркьайдеф,
Жагвар аркьай дуьньягь гъурагъал суман.
Куппан цалар э хулагъил аргвайдеф.
Кучайриъра архьай вея ниъ куман.

Зулзумарил лихьу къирав урцIана,
Гуьней хIаппар архъая рагъ гIаIрхьуна.
АчIар, чIурфар кехунари арцIая
Кафарбагун гужлу кулак хъархьуна.

Жикал, чамра фадатуна абкьэнас,
Хъел агъдина Хиттисуй алавея.
Башламиш акьуна пIэр-пIэрди угъвас,
УIшан багайс са къари ибхь кихьая.

Гагь ули тIуб иркIучи аIкв даргвайде,
Диф учIуна хъагваста вас рагьун ул.
Аттархьуна тIурфан гъван-накьв гъарейде
ЖикIестава вас гьич урчIайде улул.

Аркъварин кьэе микIер аркьа ягъар
Алтархьуна, турукIис хьуни куче.
Жадукк гIутте аркьай нажбари магъар,
Эрас жилар ибхь уцIай вея кьуьрчIе.

КехунигI кьуьрчI гIэрхьая къуза багун.
АгъучIая уIчIаликк кьэбэуIлар.
Гъазе хьас башламиш хьечира дугун,
Хъара гучIая хьас цIуппе мекIер.

Хьидин тумар узайде вахт адина
Азалхъанар алурцая хуппурил.
Галариас хIуппар, келар адина
ХIуппахъанар эркьвая хаб къушарил.

Хьидин цIигис зав рухвая, цIэлп ичай,
Шэп-шэп хьуна дакьешунде муг анда.
Свел суман угъвая ахв-ахвас ичай,
ТIалин хили хула эркьва мукь анда.

Майдин ахир сифта кIиларис гIуIлин,
Хъадурфас шаб укунарис, суварис.
Ниъ архьуна жаннати суман ширин,
Икрам акье шаб адина тукварис.

АIквнайрихъди кетIугьилди гъайшичи,
Суван кIилар агвай сусар суман вас.
Сарин шагьвар ве жандакис киркьучи,
Хьаси бабан фунис ухуф суман вас

Дуьргец, Хабак фадаваф андава сад.
ДаIве аркьа гIуIлихъай адини вахт.
МагIсул завал акьас хьечи хъай кьуват,
кьуь вазалан къизгъунис э зурба бахт.

ГIайванил, дагил лихьай, гIуIни хъархъай,
Гужунал завал аркьая халкьди гIуIл.
Кьэшар хьуна утIай, кулаки ахай,
вахъай гIужат аркьаф суман гъузай цул.

Кардин къизгъун хьуна яваш, мекI фатIай.
Хъучавея цIекIинарин нубатар.
МаслиаIтхье шейэрил рази девей,
Къалин хьуни къавумарин гIужатар.

Алихьуни кучайрил далдам сурна,
Гужиналди кьуь кIилла акьуна дуз.
Сусан кIилихъ хъачихьай къирдин жуна,
Шадди а халкь, фарашди а кьадарсуз.

Буллухди а фи хьечира цулана.
Хье укьварар хьурай яллагъ гванантар.
Гьарса хулан айваникес кехъуна
Рукькъвас аркьа жандакари, аргваттар

Накьан ягь лап гIуIлинф суман ай куче
Багайс ибхьи фацуни хаб дереяр.
Зарафатар аркьай хъацIуни куьче
ХIа кулар хъай ахъикьуни къужаяр.

Параттари аркьая хинкIар уIшас,
Архьуна ниъ хулари рукъкъу яккун.
Табшурмиш аркьая баба хIа рушас,
Дадас галу икIайде акьуб рекькьуьн.

Хаб итIуни хIуппахъанди къакъ къафил,
Хьуна а вахт хIуппар верейде галу.
Хула шуй адавай йиркI хьуна сафил,
Табтагъ хьуни кьеклайикк хьиран далу.

ЛикIаф шумар ий гуIлана, кьуIрдана
Къалинди къачар икIунде хам лэин.
Эгер тагъар дахьеф хьечи къукъуна,
Лекарил куркурар аркьайий иин.

Акьуб уIтIаттин, ухваттин кьанигIат,
ГIазур акьуб ваIдай ай малдис алаф.
Хьуна ае кар ий гьар хула аIдат,
Эдилхъуьрай пуна гьич ли вал сараф.

Гьамиштинтар э хьас къайдаяр, аIдат
АтIухунде Агъул дерен суварин.
Унхьеттар, агуттар вея аIламат,
Сабур хъае велдил гьами халкьарин

Хье дадарин риваятар, гIикатар
Тарих кихьагьилди акьас хьин завал.
Ушу насиларин диву зегьметар
Верегьилди хье шиниккварис гIулал.

Харабаяр, кешу авал замандин,
ХIур адава зияратар адайде.
Тарих ликIес ЗулерхIурин, Сарфундин
Нандас гъай хьин аIлимар хьехъ хъудайде.

ЧIаарин хIур, мангъулари алату,
Са исти халкьари акьуна саваш.
Игитари, душмандин ииъ алату,
БатIаракьунай мунер яваш-яваш.

Яхул хандис мутIаI дахье ГехъуЬнар,
ХIури савадлу инсанар аейде.
Замир шаб вун агвас акъе ве гьунар,
Агъул чIалан китаб ликI са хурайде.

Усугь Хидир, куме аеф фи я вас?
ИIлмивди вун ацIуна а гIул суман.
Вун ликI тарих Агъулар агвар акьас,
ЯхIар хьурай халкьдис хье ушу заман.

Буршагъ ШаIбан гъамарта йиркIуралас,
РагIматлу Шарафудинан зегьметар.
Лезги Надир кумак акье гьал вун час,
Завал акьас агъул чIалан девлетар.

Ирс завал аркьае дава зун аIлим,
Зас зе халкьдин ттур гулуна кандава.
Хьиму аIшукь, хьиму хьес дагIа аIлим,
Гулунай хи тур дагIанна андава.

ГIайиф-гьайиф халкьди акьу яратмиш
Жавагьирар завал акьас хьундава.
Хаьси пуна хье гавгьарар къутармиш,
Валлагь ижи гьич зе умуд хъандава.

ХЬЕ МУРАДАР

МагIсулар завал аркьа
вахт, алайкуф хьурай уп
Къалинди мекIер аркьай,
КъуIрд цIуппеф дахьурай уп.

ЭкIен, сулан хуппурар,
Къурахи дугурай уп.
Тук ахъунде багъларил,
Махмахай дугъурай уп.

Гьамебури мурадар,
Хье йиркIвар дуз хьурай уп.
Кане рушар, гедаяр,
Сад-сайс кьисмат хьурай уп.

ЦIекIин аркьа жегьилис,
ВАС мубарак хьурай уп.
Фуни ае сусарис,
Сагъ велед ухурай уп.

Армий вере кьагIалис,
Вун сагьди адирай уп.
Сафари ве гьуларис,
Рекъкъ угъармиш хьурай уп.

ЙиркIуран иже хиял,
Дахи бутмиш хьурай уп.
ЧIире йиркIвар аеттар,
ГIули батмиш хьурай уп.

РекIкъуI алчархье кастис,
Ле вас ягъур хьурай уп.

Кардил ала нажбарис,
Ле вас кьуват хьурай уп.

КIина дуяйлас веттис,
Жаннат кьисмат хьурай уп.
Вес аме насиларис,
Ме насиаIт хьурай уп.

Са кьацI уIтIайде гуни,
Хьес, гIулалдеф хьурай уп.
Вун хIа аркьае велед,
Вафалудеф хьурай уп.

КIухрари ахъейде тук,
Емиш гъареф хьурай уп.
АликIае кангна лак,
Шатти дуртъаф хьурай уп.

Вере уIмур хье дуел,
Ахир ижеф хьурай уп.
КиркIуна футнана къал,
Дуньягь ислягI хьурай уп.

ГIУIЛАНА

Нур ицIайде бушкъаб суман,
Къирагъарив Ерге уIран.
Хьиттас агвай кIилар суван,
Гуьгъуьл ачух вей гIуIлана

Вазалан аIкв, алайку уIш.
Литтикк акье ахун са нуш.
АIмкIикес агвай кане руш,
ЙиркIар дарих вей гIуIлана.

АгъучI шаб вун Хьибу сувал,
Жаннат э пуна вей хиял.
Са заттихъра давай цIиял,
Девлет артухъ вей гIуIлана.

Гъадивуна гъава гардан,
Къашкъа эвра рухай бирдан.
Тук ахъунде хванал майдан,
Малдис къурух вей гIуIлана.

Шаб булахил кеттикI чангар,
АIттивас хьин ругъу тIинкIар.
Агъзур жура ицIай рангар,
Туквар буллух вей гIуIлана.

Абкьанас кеттирхIай шагьвар,
Гарданари ахъай туквар.
Къалин хьуни нецIвр, рухвар,
УцIай кехунар гIуIлана

ТIабиаIтдин аIламатар
ЦIайлапанар, караматар.
Лихьай цIае дараматар
Курар артух вей гIуIлана.

БАБАН ЙИРКІ

Угъвас андава агъайий угьвалар,
Ахъахъастава агьайий вун тукар.
ТIабиаIтди хьевас хабар гъушунда,
Учин сир гъам гьич хьес ачух акьунда.
Нур личай амийчира дуьел рагъу,
Амех уIмур бабас хьунихи агъу.
ЦIае бунер фатартая кIурари,
Хаб шадвелар акьаяхи йиркIвари.
Халичийхъ икьуна аркьай луькIуьнар,
Къуншилла ал сус гъарейде цIекIиннар.
Амма айванихъас хъадурфа бабан
ЙиркIуралас вей ада велед шуван.
Исна сури кIиркIакес адай хабар
Фифти бабан йиркIура гъахай ми кар.
Умуд хъаме адсси пуна мукьари
— Зе геда гьич гъузаф дава накьвари,
Агь бабан йиркI цIа лихьуна угунде
КIилилди махмахайна свел угъуиде,
Аладеве ибхь алихьу дагъ суман
Жагвар хьуни бабан чIарар агъ суман
КIаре ягълукъ акьас хьундава дегиш
Улар хьуни даиман аIшай вардиш
Агь, зурба кар хъа инсандихъ кIиб агъай
Гьаттивай удигьас агвай-агвай
Адес кинда, агвас анда сара вас
Киндава гьич ве багулив ахъикьвас.
Баладава, вахт хьуна ушуттарин,
Дуньял алмий йиркI фарикьат хьуттарин
Нанди гъаха кар э кIиб жагьил жаван
Улар хъамий ушунде дадан бабан.
Шаб дапас гьал хьин хьехъаси аIшаеф

Булах хьуна улин нагъвар латаеф
Заз язукъи жагьил уIмур тук суман
Дуньяйил дахье дардунас дарман
Сад ушуни хъаттихьу сус атуна
Сайиди кьуI велед ятум акьуна
Сади йиркIуран мурад бегьем дахьеф
Чачанди гьич кIи мукьра яаIр дахьеф.
ДаIвил кIиттар ахиратин шагьидар,
Дин бадалди жанар кьулбан акьуттар.
Афгъандин суй, Къарабагъ хьуна кьисмат
Мус киркIваси гьами даIвин мусибат.
Фи бадалди талаф вея игитар?
Халкьар сад-сад алчимика бандитар.
Чвас зе бабан йиркIуракес ухь хабар
Шаб даес хьин хье халкьарис аIзабар
Ислягьвелдин луф лурцурай кIиларил
Гьич вахт дахьеф фадайшурай накьварил
Таргъунарил агучира хьес тарих
Девегьилди хьурай хье йиркIвар дарих.

ДУЬНЬЯГЬ ВУН

Фаси дуьньягь вун баIзийрис мушакъкъат
Ина авун са баIзийрис якьу къат
Са баIзийрис ицIай, гъушайде савкьат
Бахт кидаттис мусибати, дуьньягь вун.

Укьучи ислагIди пайгъамбар суман
Ве дардунас жикIес кидава дарман
Са кьацI гуни дажикIей атIай аман
Қасиб кастис хажалати дуьньягь вун.

Хьиму жура агуни, хьиму гIукум,
Хьиму хизан тарг хьуни атIуна кум,
Хьимуд кабаб хьуни агуна зулум,
Зулумкардис бахча багъи, дуьньягь вун

Ли ве таIриф акьас лишини хьимуд
Фаттихьуни атIуна ахир умуд
ЯгIар дахьеттарис фийчи ГIулна, кьуьрд
Даим алайку ягъ хьуни, дуьньягь вун.

Пагь хъадава къанихвел вахъ кедиркIва
Ве дацIуйсал алархъайва гьудуркIа?
Зиллатиккес кеттучIас гьанал луркьа?
Зас кедиркIва азияти, дуьньягь вун

Вун удигь гIул хьуни зас, хуппахъ дагьар,
ВЕ-деве мукь дагIай хьуни гьал сарсар,
ВАллагь, ахир хьуна а зун вакк бизар
Фас аIзиз кастил илхъефи, дуьньягь вун

ЧIевен дув гьал акьу дегIан алдатмиш,
Давахи вас гьаме курар ярамиш,
Дахьунайчи ижи ий зас яратмиш,
Угъраш хьуна дагвагъилди, дуьньягь вун.

* * *

Фас бизаригьан ме дуьньейк вун яраб?
ЯгIар акье вун зас ли кардин сабаб.
Гъушугуна хабар дайицIай жаваб,
Жин маркьа цIа ачух акье зас ве сир

Зун жарагIи ве дардунас дармани,
Вун бадалди хъачархьунде бустани,
Ве йиргъва гIайван гьикайде майдани,
Миннат хьурай маркьа вун закес есир.

ГIайкал суман ахъаси вун гардани,
вал адинде къаза засра тIурфани,
Вун дагу ягь, ягIарухь, зас зиндани
Латмарка шаб залас уп гьал зе тахсир.

Қанчи хIадар лахай зун вас заварин,
Қанчи гъаза аркьай лекар — хиларин.
Дустагъ маркьа закес ле ве дардарин,
РагIми ярхI иркIурас, язукъкъ ухьесир

НАРГИЗАС

Ачух акьас зун чвас зе йеркIуран сир
БицIи амии хьефи футнайрин есир.
Тук лахъуни багъдин, фуш акьай тахсир
Вахт дахьуна гужар хьуни Наргизас

ЙеркIуралас девеф эхи вас хье кар,
Фас акьуфий чIир вун хье сифтан икьрар.
Дахьунайчи ли вун уху баб инкар
Хьас кедавай гьами гужар Наргизас.

Шиниккв ваIдай адегуна бабахъай,
ДурухIафий хьин гарданари архъай.
Ягъ-ягъалас артухъ учин къакъ хъархъай,
Зун кьуьсе хьеф хьаста ягIар Наргизас.

Гьучавея зас ве улар, унетIар
Фас акьуфий вун уIмурди гъалатIар.
Варталла файдина дава туьгьметар
АIкве дуьньягь зулмат хьуни Наргизас.

Тахсир зеф давайхи, хьин дахьу кьисмет.
Вун шувас файшу ягъ хьунай зас зулмат.
Че хIуринтар хьунай вари аIламат,
Зун канеф давуй пе гуна Наргизас.

Зас фи жикIей, гьал акьуна ве таIриф
Ве дард дивай хьуни хи гьал зун заIиф
Дуьнвейлас ушуни вун хъамий гIайиф
Агвас анда туквр, чIирар Наргизас.

Разивел ай ефий вун шувас баба,
Вал алчархье шуйра хьунай лап ява.
Гьушунда чун уIмурди сай сан гьава.
Агвас анда гIуIлин рагъар, Наргизас.

Зе мурад ий лихьуна ухIас хилил
Илгвастуй хьаси, ве шиникквар сафил.
Зун хъугъафтуй, йиркIв вей пегуна залил.
Агвас анда хулар, малар Наргизас.

АтIусуни гIикIуна угва къуь ул
УIмур хьуни вас тIурфан алейде гIул.
Вахъас дард дивае зун дава батIул.
Анда йиркIуракес хабар Наргизас.

Дахьечира ахирас зун вас саймиш
ЙиркIуравас акьуфтай зун вас къаргъиш.
Туквар аме ве багъди хьунде бутмиш.
Лашурай, кедиркьва улар Наргизас.

Фас хьефий вун лидагIан бахтикъара?
Духурайи вун суманф бабас сара
Гьич сайкесра хьундава хи вас чара
ЯгIар хьундава тахсиркар Наргизас

БатIарди агуна шагьурдин гьава
Ве кIилил сара хьир файдини шува
ХъажигIунда дардунас акьас дава.
Сара унхьунда иже чIал Наргизас.

Хьунайгьан вун яраб ахирас пашман?
Багунтарикес хьегуна вас душман
Азарис хьундава ве дава дарман,
Иттал сагъ девеф ярхIуни Наргизас.

Халкьар чун зас акьас дахьурай тугьмат
УхIас хьунда пуна Наргизан гIурмат
Зе йиркIура лихьуна а зун гумбат
Ме кардикес аIян хьурай Наргизас.

ЭЙ, ИНСАН

Ибхь угъвая, керхьай
цIирекIвар бицIи.
Аязра, кьацI икIай,
хьуна а цIуцIи

Хиялигъ гъачахай
хьуна а зун суст
Фас ийчира дагъай
МагIтали зун дуст.

Ругъу хилар, андай
хабар, уIр учIу.
Алдиву зав агвай
амеф, рагъ фучIу.

Аттархьай гъавурдис,
ачархьая гагь.
Жан аIжаливди ес
язукъ э валлагь.

Зе улар алмакьа
чун, зун кIегуна
Дуьньяйис хьин фиркьа,
ул хъамегуна

АIссе дахьас хьин шаб
Фаттмихьа сабур.
Хьин накьвистира шаб
Вес алмий абур.

Хаб кетIуни, агвас
Ме дуьен аIзаб.
КIиб рагIми э, хьес
хьасигьан яраб

Эй, инсан, яваш вун
ТааIди магъуша.
ТIабиаIт сагьна э
вун са тамаша.

КЪУРАХ

Къурах хьуна рукъкъая туквар, чIирар.
Угъвалихъди гIараргати нахчирар,
РагIми анда инсанарис заварин,
Ишан алдаф анда хъесул негъварин.
Аллагьти и мусибати гьами хьес,
Первердигар вун акье гьал хъадухьес.
Фамарца чин кьеIе кастин гиманикк,
Сад аллагь вун кемата че йиркIврик
Завал хьуна хIурин бицIир—хIаф дагъай
Марфадинаппайкеси амеф гъургъай.
Садакьаяр завал аркьай гьар хула,
Угъвалин хьиттал гьатас хIурин малла.
Умуд гьич атIуна ада халкьари,
Хъухуб хъуме ун гъахъушаф рухвари.
Чире йиркI э инсандин девеф ачух,
Дуньягь хаб хьес киефи хьас алачух.

АНДАХИ

Фи замана адини хье кIилилди,
Дуньягь чабхун акьая кьуI хилилди
Дуланмиш хьас кандий халкьдин иилди
Зегьмет дивас кане садра, андахи.

ЦIил лихьуф суман жан хьуна а кабаб.
Андахи хьес ицIайдеф са дуз жаваб.
ЧIалар пара яхIаттар хьуна аIбаб,
Сад сан гIалдис хъадурфафра андахи

АргIуIни зе гьал уIмурдин аIраба.
Верегъили хIурар, хулар хараба.
Шаб дагьургъас хьин кьабахъас жинаба.
МаIрифат, рэкъкъ фаме касра андахи.

Нан акьаси дуен малар, девлетар
Завал вере вартал элдин тугьметар
МуркI йбанхаб акьас лишай гIурматар
Ижеф акьас йиркIурара, андахи

Кунарис хъадурфуна ицIай кьимат.
Тарашчийрис хьуна а дуньяй гIурмат.
Асул хъаеф илгвай хьуна аIламат.
Хулаъ, кучайъ аIдалатра андахи.

Акьайдава шиникви дад баб саймиш,
Гъази амий лахъая даран емиш.
Миннат хьурай касиб халкь маркьа бугьмиш
Агьарай ягIаф аIйиб, аIр, андахи

Чвас яаIй анда чве нафсунан кьадар
Мус ацIаси гьали чве хутар, тахар?
Шаб маркьа чун касибарил дамакъкъар,
КIиб, ахират гьич йиркIура андахи

КАСИБВЕЛ

Агь, касибвал гьанас ицIа вун маса?
ЖикIиндава вун гъуршанф зас базари.
КIилин уIмурди ихьуна зун хъурса,
ЯгIар хьуни вун сагъ деве азари.

Нас аркьа зун аIрза, хъунда захъ чара.
Хабарсузди чIир вея иже ара.
Диву загьмет хьегуна вара-зара.
Ме мусибат зас киркьунде назари

ТIушу суман алчIиркьаIя вун зал лак.
Гьар багухъас фаз акьафи зун гIалак
Адава са касрга ицIандеф кумак.
Вун гьич хили фацас деве зазари

БаIзийрис аргвай хъудавай алакьун,
Агъдарукьаф гIисаб аркьай кар лихун.
Ягъ-ягъалас дардра дивай вей яхун.
Валлагь, гьал зун ве фардунакк бизари.

ДИКІУ ФИКИРАР

Фаси кьелан гIулин хьиттар?
ЛецIварик кьел кидавай.
Фас гьулаки ай инсанар?
Чве гулу зад адавай.

Мусибатдин чарх хьел лурцуф,
Хьин рагIимсуз хьасийва?
Я дахьечи хьин халкь акьуф
Сад-сайихъай дивасива?

Агу курар агь фидагIан,
Кьел уIтIуни гуни дегIан.
Хъадуьхьуьндеф залас агьан?
Дуньяйлас вес хъамий гIайиф.

ВУН ФИ ИЙЧИ ЯГІАР АКЬЕ

Кьулива вун зе йиркIуран?
Пашман хьуна алихьа.
Кьулива вун зе йиркIуран?
Шадвеларихъ ахъихьа.

Улива вун ачух вере?
Хье йиркIвар шад хьегуна.
Улива вун алихьайде?
Нагъв лавей аIшагуна.

Хилива вун ачух вере?
Жумартар агугуна.
Хилива вун даях вере?
Душманар адигуна.

КIилива вун фикир аркьа?
Багь бустан хъачархьуна.
КIилива вун баштан аркьа?
Четин кар алчархьуна.

Азман жандак уп гьал вун зас,
Фиркьафе ле ве кьуват?
Герек ваIдай дахьегуна,
Гьали вакес зас кумак.

Мурад, дуялди адибан,
Фи э инсан, уп гьала?
Пиша эва ве даиман,
КIилилди файиб бала?

Чирагъ суман уг гIикIуна,
Акье дуньягь нурламиш.
ХуIр, хал, хизан, мал дикIуна,
Девегъилди утанмиш.

ДЕВИРДИН КЪАЙГЪУЯР

Шаб магъа, хьин дуньяйихъ дава цIиял,
Хье мурадар булахари уIмурдин,
ЙиркIура вун амихьа чIире хиял,
Алчархьатар къайгъуяри девирдин

Ул лихьуна гъадивайде адай вахт,
ТIабиаIтдин ара вея фас дегиш?
Духурай вун инсан, бабас бахт кидай,
Агьарай ли вал алчархьеф дапас фиш.

Маргъар суман хъуфай уIмурдин исар
Алавеси уп дуньяйлас вун фи фай
Я инсан! Мус хьаси гьали вас асар
Фас агвафи дуньягь ладайка дифай

Фелекин чарх алурцая дагъузай
Нан акьаси вун вас ликIинде кьисмат
Суриъ хIуппар тух хьегуна аIгъузай
Тух деветтис фи вей акьуна тугьмат

НАТИНЖА

Завал акьу натинжаяр уIмурди,
Вас дафтари кихьайде вахт хьундава?
Набуд ийчи адархьайде гъавурди
Вун дуз ракъкъуIл алихьа кас хьундава?

Узу магIсул канчи мухи канчи сул,
Ризкьи хьурай ле вун аралди гьареф.
Зегьметилди гъуши инсандин гуьгъуьл,
Савкьати вун насиларис атаеф.

Элдис ашкар акьас хьес кихьу кьисмат,
Дагъургъурай жинаба хье кьабахъас.
Дузвелдил хье хьурай вари аIламат,
Шаб, улигьас гьархьайде са кар дакьас.

Алурцай чарх, гъузайде вас ада вахт.
Хаб хъадурф цIа атуна вари лавереф
УIмурдихъай маркьа багIс вахъ хъудай бахт
Алда дуял ухуб, кIиб хъудавайдеф

Девирди э акьуф хье чIарар жагвар
Вахт дава багъдин бегьер завал аркьа?
Хьиттал дава гьин аргIаIйдеф хьиттангвар?
Гьел вахти дикIу гъванар завал аркьа

Гьардас алчархьа кьадар акьуна пай
Къуларин са кIили ихьас ижвелар,
Ве хияли вун бахтлу вун э бай,
Шаб, дакьуф суман дагъургъас кьаIйвелар.

ЦIар кеттмиргIа натинжайрин кIениккес,
Амийчугвас хъадурф вун зад кихьайде.
Гунагь, саваб гIаIйчи кедат гъиликкес
Насиларил къее бугьтан гьарейде.

* * *

Хиялий хьаси пуна вакес панагь.
Фас гъушуфи вун ми есирин гунагь?
ЯгIар ухь, вахъ зун хъахъугъайда валлагь,
Иблиси суман акьуни алдатмиш

Туки пуна дагъунай зун валди гъил,
Пас деве кьадар хьуна ли вал бахил.
Туба э дахьас сара мишти гъафил.
Вун зас дуньягь акьунихи къаралмиш

Бабан некк суман хIулал хьурай ли вас,
ҚIилин уIмурди диву жафа вахъас.
ЛукI маркьа цIа даиманди вун хъахъас.
УIтIанас хъачмика гьал зав наргимиш.

НАСИАIТ

Манзил алцай аршумарил, къарийрал,
СааIтин вахт ис дагIан яваш акьай.
ЯгIард хьунда вере курар кIиларил,
Лазим ава рекъерил саваш акьай.

Шаб муга вун, гIидикIуна аркьай кум,
Са тIаруни вун аралди гъарайдеф
ТаIде мева, кемархьа ли вак тагIкум
ЧIире рекъуIл э вун лиди лихьайдеф.

Ве юргъанис хъадурфуна кедагъ лак,
ТаIлукь дава мукьул, шаб дахьас гIалак
ЧIире фурсар гужар маркьа алдайде.
Герек ваIдай хьурай хи хьин хьес кумак

Вун аIкьулна, саниаIт тин гъуршантис
Ве гаф иша деве мукьул магъургъа
Душман, дуст фиш ийчи ягIаIр дахьеттис
Ватан, дад, баб маса йиттихъ хъамуха.

Намус маркьа дагIа кар хабар гъушас
Рес ладихIу кIашта суман атмиша
Вархай гъузи зе васи э гьали вас,
Балайвас къирагъ ухшари гьанмиша.

МаIрифатсуз кастикес дуст фамарца,
Ижи магва вас мез ширин гъургъайдеф.
Рекъкъ атуна жигьириас маруца,
ЯаIр ухь вас дагьарилас лархьайдеф.

Акьас кида куче вас гIуIлин рагъу
Бабас ухуфийин вун бахт кидавай,
ГIулал ризкьи хьаси валлагь вас агъу
ХуIтIанас лишичи вун дуст хъадавай

МАРЖАНАТ

Хиял хьунай фагьучIундеф рагъигьан
Жагварвелдис ле ве хъесу агъ эгьан
БатIартарин арай Шалбуздагъигьан
ТаIриф акьас лайикь руши, Маржанат

Кедиркьурай къуьрдин аяз, гIуIлин рагъ
Вун бадалди дадан бабан кIил э сагъ
Зе дуаI э атIдусурай ве чирагъ
ЙиркIурас вун пара нуши, Маржанат.

Жилилас гъарейде ве кIаре кьуI куч
Жин маркьа цIа миннати вас алтахъ къуч.
Чашна эхи хуIрин рушарис вун уч
УхIас хилил лайикь къуши, Маржанат.

Дахьефийва тай гIаттивас хIуриас
Аттархьуни вун суман тук хилиас
ГъалатI хьуни зеф лап сифта кIилиас
ЯдархIунде улар ле вас, Маржанат

Шиникkварин баб хьечира гьали вун
Вас хъадурфай аме валлагь гьаме зун
Фикир вакес эхи зе уIшан ягъун
Миннат хьурай гьал хил гъуши, Маржанат.

ХIЕЛАШУВАС АКЬУНДЕ ДАРД

ХIелашуй са дард а зе вас акьайде
ЙиркIуралас гьамата э вас миннат
ЧIалар пара а уп учис агъайде
Гьич мугIубатдис дахьурай хиянат

Уп маIрифат гулас дакьурай учин
ЯхIархьурай вафалувал фи ийчин
Сара хиял эгер йиркIура айчин
Хаб ирай уп учис инде зе савкьат

Зе кьаламин кIекIул э зе бахт алеф
ЯгIар хьурай учихъ дуст душман хъаеф
Дапурай нас хьучи йиркIура аеф
Дава уп учис агъаттар зарафат

* * *

ЦIай икIуни хи руш вун зе йиркIура
Агьарай, зун утIуни ве дардуна.
Аллагьти акьаси ми хье кьуIн рисат,
Учис ягъай фас ийчи дахьеф кьисмат.

* * *

ГIуIлин цIигис архьай пуна ниъ ширин,
Хъухуб хъай зун узуни тум тукврин.
АгъучIуттар фи хьунайчи гьал хъадурф,
Уса зазар, хъаефра ниъ зегьерин.

* * *

Агь, жагьил вахт фира дагIай ушуни,
Лап ваIдасуз лазим давай тIушуни.
ЯгIар дахьеф ижеф, кьееф фи ийчи
ГIулал кьисмат, гIарам хьуна гьишини.

* * *

Вун магъа хи зун батIули, гьал ли вун фас гIашафи
Даим туьгьмет вартал алеф, дуъел фишти руцафи.
Кабшинвелдин кьадар адай, аIр-аIйиб ягIар хьунда.
Я засра вун зас тай даваф, кьана дала ягIар хьунда.

ГЮЛИШАН

Заз кIанзава кутаз лишан
На дидедиз лагь Гюлишан
Тахьуй илчияр перишан
Зун тежервал ужуз Гюлишан.

СтIалар хьиз къайи яцин
Ширинвал вуч тир ви мецин
Вун шад акурла зун секин
Хьунухь тир шаксуз Гюлишан.

Бязибру заз ийиз туьгьмет
Лугьуз вун заз жедач кьисмет
Маса гана чи муьгьуьбет
Лув гумир вахтсуз Гюлишан.

Муьгьуьбетдин лукI хьанавай
Заз жаваб це на рикIивай
Хабар яхъ тIун дидедивай
Жемир регьимсуз Гюлишан.

Шегьмир вилер акъваз герен
Нур къвервал я экуь гъетрен
На гуьнгуьниз хкваш Беден
Такурай арсуз Гюлишан.

Хуьда за вун гьайкал хьтин
Муг авуна къене рикIин
Вун тахьайтIа бес за гьикIин
Тамир зун ялгъуз Гюлишан.

Умуд, умуд вакай пара
КIанзава заз къе са чара
Серин хьайитIа чи ара
Зун я гунагьсуз Гюлишан.

Гъиляй акъатна гьи жуьре
Жгъаначирни тай хуьре
Мягьтел я и кардал куьре
Куьз хьана бахтсуз Гюлишан.

ТАХЬУРАЙ

РикI вун куьз я къе икI сефил
Ша уьмуьрда жемир гъафил
Чир тахьана кардин делил
Къисмет залан пар тахьурай

Бахт тахьана гумир лепе
Чир жеривал дере тепе
Къанажагъдал чIулав леке
Алаз, уьмуьр дар тахьурай.

Виридалай хьана зирек
Авурла муг къавун чIерек
Гила вун чаз амач герек
Лугьудай вахтар тахьурай

Заз бахчадиз гана эвер
куькIуьрайла вацран эквер,
Гил чарадаз гумир сирер,
Чи шад тир рикI тIар тахьурай

Цуьк атIуз кIан хьайи бере
Цацар гьат таврай гъиле
Ша чна чаз тийин гьилле
Уьмуьр агьузар тахьурай

Тамарзу тир ицихъ къайи
Илич тIу зи рикIел кайи
Пай къачуз тахьана гайи
Ишедай крар тахьурай.

За ваз цуьквер цада къванцел
Чан къурбандда а куь варцел
ЧIуру рикI гваз, хуш яз мецел
Тапан рахунар тахьурай.

ХЬУРАЙ ЗУН ВАС

Зун нур ицIан гъэд хьурай вас,
АIквнайрихъди фагъурчIайде.
Зун булахин хьед хьурай вас,
Мукърам сивихъ хъударкайде.

Вас иIкIу чирагъ хьурай зун,
Ве гуьгъуьл ачух аркьайде.
ГIуIлис куче рагъд вас зун,
ТIабиа?т буллух аркьайде.

Зун суван шагьвар хьурай вас
ГIуIлана сарин аркьайде.
Зун йиркIуран сир хьурай вас,
Канеттар ширин аркьайде.

Якьут гавгьар хьурай зун вас,
Ве тIубалин къаш аркьайде.
Уста заргар хьурай зун вас,
вал къизил варакь лихьайде.

Куче аркьас вас мекI хьечи,
ГIикIу цIин ялав хьурай зун.
Дарман аркьас иттар хьечи,
Духтурий къвалав хьурай зун.

Ве иштягь ачух вегьилди
Вас ягълу палав хьурай зун
ЙиркIвар сафил девегъилди,
Даим ве къвалав хьурай зун.

Вун билбил жакьв, зун тук хьурай,
Сад-сайихъас руцагьилди.
Ле вун дергец, зун уIкI хьурай,
Таза амий уцагьилди.

* * *

Чвас аркьаттар зун зе сирар гъамари
Даим ацIуни хи улар нагъвари.
Жан алмий шаб имикIа зун накьвари,
Шагьмари вун инсан язукъкъ девейде.

Зегьер йина кIинайчи ийхи рагIат.
Хъандава зулумикк кехас вере кьуват.
АллагьтаIлай эва вун зас йи «савкьат».
ЙиркIурахъ зерра рагьми хъудавайде.

Нандил хьечи шаб батIул маркьа сараф,
Алмиша гьал зун мерти акьас талаф.
Фас хьефи вун хье мугIубатдис хилаф.
Дуьньей андава фанд вав фадавайде

АГЬ ИНСАФСУЗ

ХІелашуй давайчира зун кьасустан
Жин акьайий вун заккес ве багъ бустан
Къайилий ве удигь гьихьас гуьлюстан
Вун пуна зун зе жан кьулбан акьунай.

Зас кІеж кьалам бигьем хьасигьан яраб
Хъадуьхьуьнде ицІанас ли вас жаваб
ДагІай хьуни хи зас зун вереф кабаб
Фуш пуна зун багъди туквар узунай

Ягъ-ягъалас ве хиялар къастунан
Есир акьуб хьуни чІире нафсунан
Къадар андай вахъас дива дардунан
Са вун пуна дуяйил зун руцунай

Агь, инсафсуз вун ми кар акьай пуна
Зе бахтунан хаятІ кьатІ аркьай пуна
Залас гъайри вун сараф фарцай пуна
Вун вафасуз хьаси пуна фуш хъугъвасий

ГІАІЛАХЬИР

Зе уІмурдин вея дагІал
Хъандава захъ вас ягІа гІал
Шаб йиркІурал ламахъа кьел,
ЧІевен акье фурс, гІаІлахьир

Хьуна а сае, якьу къат.
КІилил ликІаф кьуІрчІе чалгъат
Андава вас тай гІакьикьат
Гъамуша вун хъурс, гІаІлахьир.

Са кас вас андава саймиш,
Маркьа цІа вун футна къурмиш.
ЧІире кар дахьурай дузмиш,
Рукъкъвали зе вас, гІаІлахьир

Ягъа сайкес ашна фарцай.
ЯгІай анда я туш, я тай.
Параттарин йиркІура цІай,
ИкІуб, эва дуз гІаІлахьир

Къудурвелар жагьил ваІдан
Акьайде гьал дава майдан
КІил гьал ваккес акьай баштан
Зеф э лап кьасус, гІаІлахьир

ЧІире тІулар, тІабиаІтар,
Кеттихь кьее хасиятар.
ЧІевени и азиятар,
Ухь гьал вас намус, гІаІлахьир

ЦIае маркьа хаб зе йирхIун.
Кемика йиркIуракк балхун.
Вун аргвай зун вея яхун.
Дивава пIапIрус гIаIлахьир

Нахчир хьуна лурцай завул,
Маркьа миннати зун залул
Дава хи вас пе гаф кьабул
Фуш фарцай жасус гIаIлахьир?

Акьас кан мева зун тахсир,
Ифтай зун вас йиркIуран сир,
Ве футнайрин хьуна есир,
Дава вун дурус, гIаIлахьир

Даим сараф маркьа батIул,
Гьал кеттихьас вакес ле тIул.
Сара алмихьа зал утIул,
Миннати зе вас, гIаIлахьир

КЬАНАН МУГIУБАТ

Адини вун зе кьанан мугIубат,
Цулис агъучIу чIуйнакь уIкI суман.
Фиркьай зе вакес уIмур хье хаб бат,
Маркьа цIа шаб зун, лихъвас лукI суман

Хьучира хьин кьуIд Юсуф, Зулейха.
Суй латучира ФаргIада суман.
Къакъ хьаси хьин хьес даим хъадайхьа,
Канди пучира Саяда суман

Илгурай вун зас, дахьуна кьисмат
Ромеейс кан хье Джульетта суман.
Насилари хьес дакьурай туьгьмат
Къуй хьурай, кан хьеф хьин хьес гьал суман.

Абкьенан хаб хьес ккетикIу рагъу,
Куче акьайда, гьаммиша суман
Кьанан мугIубат валлагь э агъу,
Диглан хьас кида жегьилар суман.

КИТАБИК КЕЕТЛР

Г. ОМАРОВ

МОЙ АГУЛ

На агульском языке

Редактор *Ю. Бигаев*
Художник *М. Левченко*
Художественный редактор *М. Левченко*
Технический редактор *В. Гаджиева*